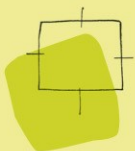

Ecologische atlas Weststellingwerf

BügelHajema

Plek voor ideeën

Ecologische atlas Weststellingwerf

Inhoud

Ecologisch onderzoek ten behoeve van het opstellen van het bestemmingsplan en planMER Buitengebied 2013

Separaat bijgevoegd:
Kaartenatlas

31 januari 2013
Projectnummer 267.00.00.06.05.07

Ideeën voor een plek

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
1.1	Doel	5
1.2	Opbouw	5
2	Landschappen	7
3	Gebieden met natuurwaarden	9
3.1	Natuurbeschermingswet 1998	9
3.1.1	Rottige Meenthe & Brandemeer	10
3.1.2	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	11
3.1.3	Weerribben	14
3.1.4	De Wieden	14
3.1.5	Havelte-Oost	15
3.1.6	Van Oordt's Mersken	15
3.1.7	Wijnjeterper Schar	15
3.1.8	Deelen	16
3.1.9	Ijsselmeer	16
3.1.10	Delleburen	17
3.2	Ecologische Hoofdstructuur	17
3.2.1	Water en overige natuur	18
3.2.2	Ecologische verbindingzones	20
3.2.3	Beheergebieden	21
3.3	Weidevogel- en ganzengebieden	22
3.4	Natuurgebieden buiten de EHS	22
3.5	Natuurbeheerplan	24
4	Gevoeligheid voor stikstof	27
5	Beschermde soorten	29
5.1	Flora- en faunawet	29
5.2	Amfibieën	32
5.3	Libellen	33
5.4	Vleermuizen	33
5.5	Overige	33

Bijlage

Inleiding

1.1

Doel

De gemeente Weststellingwerf werkt aan het opstellen van een nieuw bestemmingsplan voor het gehele buitengebied. Met het oog op de beoordeling van de natuurwaarden binnen het plangebied, heeft zij BügelHajema Adviseurs gevraagd om de gegevens te verzamelen die nodig zijn voor de afweging van de natuurbelangen. In deze ecologische atlas zijn de voor het bestemmingsplan relevante natuurwaarden in beeld gebracht, waarbij de wettelijke of beleidsmatige status van deze waarden steeds als uitgangspunt is genomen. Die is namelijk van groot belang bij die beoordeling.

1.2

Opbouw

De atlas bestaat uit dit rapport en een losse kaartenbijlage.

In Nederland zijn natuurwaarden beschermd via de bescherming van gebieden (gebiedenbeleid) of via de bescherming van soorten (soortenbeleid). Sommige gebieden worden meer beschermd dan andere. Dat geldt ook voor soorten; sommige soorten worden beter beschermd dan andere. De natuurwaarden (gebieden of soorten) zijn dan ook overeenkomstig hun beschermingsstatus beschreven.

Op grond van hun beschermingsstatus zijn de volgende natuurwaarden in gebieden in beeld gebracht:

- Natuurwaarden die deel uitmaken van gebieden die in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 zijn aangewezen (zogenaamde Natura 2000-gebieden).
- Natuurwaarden die deel uitmaken van een beschermd natuurmonument dat is ingesteld in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998.
- Natuurwaarden die deel uitmaken van gebieden die in het kader van de ecologische hoofdstructuur zijn aangewezen in de structuurvisie Infrastructuur en ruimte en die nader uitgewerkt is in het streekplan Fryslân 2007 en de provinciale verordening Romte Fryslân¹.

---

¹ Let op: delen van de ecologische hoofdstructuur kunnen ook door de Natuurbeschermingswet 1998 in het kader van Natura 2000 of als natuurmonument zijn beschermd. In dat geval zijn de betreffende gebieden in beide kaders besproken.

- Gebieden die door de provincie in het streekplan Fryslân 2007 en de provinciale verordening Romte Fryslân zijn aangewezen voor de handhaving van openheid en rust ten behoeve van weidevogels en ganzen.
- Natuurwaarden die deel uitmaken van andere dan de hiervoor bedoelde natuurgebieden die bijvoorbeeld eerder via een bestemmingsplan voor 'Natuur' zijn bestemd en/of die beheerd worden door natuur beherende organisaties zoals It Fryske Gea.

Daarnaast is een overzicht gegeven van planten- en diersoorten met de hoogste beschermingsstatus die in het kader van de Flora- en faunawet worden beschermd.

Voor het kunnen beoordelen van de natuurwaarden is het relevant om de landschappelijke kenmerken van het plangebied in beeld te hebben. Daarom is voorafgaand aan de beschrijving van de natuurwaarden een overzicht van de landschapskenmerken opgenomen.

Voor de kwaliteit van sommige natuurgebieden die beschermd worden door de Natuurbeschermingswet 1998 en/of die zijn aangewezen als EHS, is de depositie van stikstofverbindingen van groot belang. Daarom is in deze ecologische atlas eveneens aandacht besteed aan dit aspect voor de betreffende gebieden.

Deze ecologische atlas is louter een inventariserend overzicht, waarin geen beschrijving van mogelijke gevolgen van het nieuwe bestemmingsplan op natuurwaarden is opgenomen. Het overzicht is op een zodanig detailniveau opgesteld dat voldoende is voor het kunnen opstellen van het bestemmingsplan.

De kaarten uit de kaartenatlas zijn digitaal beschikbaar in een formaat dat geschikt is om in een geografisch informatiesysteem (GIS) in te kunnen lezen.

L a n d s c h a p p e n 2

De gemeente Weststellingwerf kent verschillende landschappen, variërend van weidse veenpolders bij Spanga tot een besloten bosrijk landschap bij Noordwolde. De volgende landschappen zijn te onderscheiden:

- de woudontginningen;
- de heideontginningen;
- het essenlandschap;
- de veenpolders;
- de hoogveenontginningen;
- de beekdalen.

Deze gebieden zijn weergegeven op kaart 1 in de kaartenatlas.

Hieronder staan de belangrijkste karakteristieken per landschap beschreven:

De woudontginningen

- Concentratie van bebouwing langs rechtlijnige wegen die de zandrug volgen. Vaak parallelle wegen met de binnenweg op het hoogste deel van de dekszandrug en buitenwegen op de overgang van zandrug naar beekdal.
- Kleinschalig landschap met laanbeplanting langs de wegen en haaks op de weg een afwisseling van houtsingels, houtwallen en boskavels.

De heideontginningen

- De structuur van het gebied wordt bepaald door een rechthoekige verkaveling met een afwisseling van landbouwgrond en bospercelen en daarmee een afwisseling van open en besloten gebieden. De bebouwing ligt verspreid aan de meestal sterk beplante wegen.
- Aanwezigheid van dobben en pingoruïnes.

Het essenlandschap

- Aanwezigheid van microreliëf (bollende bouwlanden en steilranden).
- Verspreid liggende bebouwing, waarbij de ligging ten opzichte van de doorgaande weg verschilt.
- Grillig verloop van de doorgaande weg.
- Kleinschalig landschap met een afwisseling van houtsingels, bospercelen en boomgroepen en laanbeplanting langs de wegen.

De veenpolders

- De structuur van het gebied wordt bepaald door een opstreckende verkaveling die wordt gekenmerkt door een grote openheid. De bebouwing ligt in linten aan de doorgaande wegen.
- Voorkomen van petgaten en legakkers, veel dijken, vaarten en sloten.

De hoogveenontginningen

- De structuur van het gebied wordt bepaald door een blokvormige verkaveling met open gebieden die door beplante wegen worden begrensd. De bebouwing ligt verspreid aan de meestal rechte wegen.
- Afwisseling van bospercelen en landbouwkavels.

De beekdalen

- Het gebied wordt gekenmerkt door een grootschalige openheid, die sterk contrasteert met de meer besloten woudontginningen op de zandruggen.
- Bebouwing komt heel beperkt voor.
- Slotenpatroon haaks op de loop van de beek.

Gebieden met natuurwaarden

3

3.1

Natuurbeschermingswet 1998

In het kader van de Natuurbeschermingswet zijn Natura 2000-gebieden en natuurmonumenten aangewezen.

Natura 2000

De voor het bestemmingsplangebied relevante Natura 2000-gebieden bestaan uit de Natura 2000-gebieden die binnen het plangebied liggen en uit de Natura 2000-gebieden die als gevolg van ruimtelijk beleid in het kader van het bestemmingsplan Buitengebied 2013 beïnvloed zouden kunnen worden.

Binnen het plangebied ligt uitsluitend het Natura 2000-gebied Rottige Meenthe² & Brandemeer. Buiten het plangebied wordt de invloed van het bestemmingsplan op de volgende Natura 2000-gebieden niet op voorhand onmogelijk geacht:

- Drents-Friese Wold & Leggelderveld;
- Weerribben;
- De Wieden;
- Havelte-Oost;
- Van Oordt's Mersken;
- Wijnjeterper Schar;
- Deelen;
- IJsselmeer.

Natuurmonumenten

De voor het bestemmingsplan relevante natuurmonumenten betreft slechts een gebied, namelijk natuurmonument Delleburen. Dit gebied ligt buiten het plangebied.

Beleid

Voor de gebieden die beschermd worden via de Natuurbeschermingswet 1998 geldt dat zij dienen te worden voorzien van een adequate natuurbestemming.

---

² Het Natura 2000-gebied Rottige Meenthe en Brandemeer is nog niet definitief aangewezen. Het gebied wordt al wel beschermd in het kader van de Habitatrichtlijn en moet derhalve worden beschouwd als Natura 2000-.

De in deze paragraaf besproken gebieden zijn weergegeven op kaart 2 en 3 (zie de separaat bijgevoegde kaartenbijlage).

3.1.1

Rottige Meenthe & Brandemeer

De Rottige Meenthe & Brandemeer behoren tot het grootschalig laagveengebied, dat zich langs de flanken van het Drents Plateau uitstrekt van Midden-Friesland tot Noordwest-Overijssel. Vervening vond met name in de achttiende en negentiende eeuw plaats. De gebieden worden nu gekenmerkt door een vrij open poldergebied en uitgeveende petgaten. Het verveend moerasgebied ligt aan de benedenloop van de laaglandbeken Lende en Tsjonger of Kuunder. Langs deze beken zijn in het veen kleilagen aanwezig. Dankzij de goede waterkwaliteit komen hier tal van kenmerkende laagveenbegroeiingen en bijbehorende soorten voor, waaronder momenteel de enige Friese locatie met trilveen. Het vormt een schakel tussen de Overijsselse moerassen, de laagveengebieden van Midden-Friesland en de Friese beekdalen.

Het Natura 2000-gebied³ ligt geheel in de gemeente Weststellingwerf en bestaat uit een oppervlakte van ongeveer 1.360 ha. Doordat het gebied hoger ligt dan de omliggende polders, vindt wegzijging van water plaats. Dit wordt gecompenseerd door boezemwater en beekwater in te laten. De waterkwaliteit wordt sterk verbeterd door het ingelaten water via een kilometerslang stelsel van sloten naar het centrum van de gebieden te leiden. Met het oog op jonge verlandingsstadia is een aantal nieuwe petgaten gegraven. Een kleinschalig beheer van rietsnijden en maaien zorgt in het gebied voor een afwisseling van biotopen.

De belangrijkste natuurwaarden van het gebied bevinden zich echter in de kern van de Rottige Meenthe, die het verste weg ligt van het inlaatpunt van boezemwater. Hier ligt een netwerk van kleine slotjes, waardoor over een grote oppervlakte een contactzone aanwezig is tussen basenrijk oppervlaktewater en zuur regenwater. Dit is het milieu van het zeldzame trilveen. In drassige delen dicht langs de sloten domineert plaatselijke rood en groen schorpioenmos en worden kenmerkende soorten aangetroffen als groenknolorchis, ronde zegge, reuzenpuntmos en echt vetmos. Ook treden hier zeldzame veenmossen van relatief basenrijke condities op, zoals glanzend veenmos, sparrig veenmos en trilveenveenmos. Hoewel de oppervlakte aan trilveen in de Rottige Meenthe klein is, betreft het toch een zeer belangrijke locatie en de enige actuele Friese vindplaats van deze associatie, die in Nederland en heel Europa sterk is bedreigd.

---

³ Het gebied is als Natura 2000-gebied nog niet definitief aangewezen. Verder moet nog een beheersplan worden opgesteld.

Het herstel van de waterkwaliteit blijkt voorts uit begroeiingen met krabben-scheer, die over een grote oppervlakte voorkomen, samen met de daarvan afhankelijke libel groene glazenmaker. Velden met groot blaasjeskruid en kikkerbeet behoren tot hetzelfde habitatype. Een enkel slootje is zelfs begroeid met het kranswier Buigzaam glanswier, zodat lokaal sprake is van ander habitatype. Dankzij de verbeterde waterkwaliteit zijn inmiddels ook in de Brandemeer de eerste aanzetten te zien van het ontstaan van trilveen en Krabben-scheervegetatie.

Een andere belangrijke natuurwaarde vormen de uitgestrekte veenmosrietlanden in het gebied. Kenmerkend voor dit begroeiingstype is de combinatie van riet en een dikke mat van veenmossen. Deze mat bestaat hier voornamelijk uit gewoon veenmos. In de veenmosrietlanden groeien soorten als moerasvaren, paddenrus, wateraardbei, moerasviooltje en ronde zonnedaauw en de zeldzame hartbladig puntmos, goudsikkelmos en lippenmos. Het veenmosrietland is tevens het leefgebied van de grote vuurvlieder en de sterk bedreigde zilveren maan (moerasviooltjes).

In botanisch opzicht is verder het Blauwgrasland van betekenis, dat voorkomt op legakkers. In de Rottige Meenthe beslaat dit type slechts een kleine oppervlakte met als meest opvallende soort de Spaanse ruiter. De moslaag wordt hier vrijwel geheel ingenomen door gewoon veenmos, zodat we duidelijk te maken hebben met een zure vorm van het habitatype. In het Ecologische Hoofdstructuur-deel van de Brandemeer komt een aanzienlijk grotere hoeveelheid Blauwgrasland voor, zij het wat minder soortenrijk dan elders in het land.

Otter lijkt zich te hebben gevestigd na het uitzetten van een tweede groep in de periode 2004-2007. Er zijn dieren aanwezig in de Lendevallei en de Rottige Meenthe.

3.1.2

Drents-Friese Wold & Leggelderveld

Het Drents-Friese Wold ligt op het Drents plateau tegen de zuidgrens van de gemeente Weststellingwerf. Dit gebied is op 30 december 2010 aangewezen en 7.359 ha groot. Het vormt het oorspronggebied voor diverse beekdalsystemen. Naast elkaar komen verschillende (sub)regionale hydrologische systemen van verschillende schalen voor. Verder zorgt stuivend zand op landschapsschaal voor dynamiek. Dit leidt tot een breed palet aan habitatypen in een zeer afwisselend landschap.

Het Drents-Friese Wold ligt tegen de gemeente- en provinciegrens in Westerveld in Drenthe en deels in de buurgemeente Ooststellingwerf. Het gebied omvat veel naaldbossen, maar ook zijn stuifzanden, heidevelden, jeneverbesstruweel, schrale graslanden, zwak gebufferde vennen, loofbossen en beken aanwezig. Het stuifzand komt vooral voor op het Aekingerzand (Ooststellingwerf). In Berkenheuvel bij Diever komen uitgestrekte kraaiheidebegroeiingen

voor. Het Doldersummerveld tegen de provinciegrens en het Wapserzand zijn twee grote heideterreinen met vochtige en natte heide met vennetjes. Natte slenken en droge zandruggen wisselen elkaar af. In het gebied van de Vledder Aa is herstel van oorspronkelijke beekdalnatuur tot stand gebracht. Ook bij het geïsoleerd bij Elsloo in Ooststellingwerf liggende Schoapedobbe heeft natuurherstel plaatsgevonden. Het is een heuvelachtig heidegebied met zandverstuivingen en vennen ('dobben').

Het verder weg gelegen Leggelderveld bij het Blauwe Meer in Midden-Drenthe bestaat uit natte heiden, pioniervegetaties met snavelbiezen en heischraal grasland. Het Drents-Friese Wold herbergt dertien habitattypen die op de Habitatrictlijn staan vermeld. In de droge sfeer gaat het om zandverstuivingen, stuifzandheide, binnenlandse kraaiheidevelden, Jeneverbesstruweel en oud eikenbos. Rondom het Aekingerzand is naaldhout gekapt om de open oppervlakte te vergroten en de zandverstuiving meer kans te geven. Knelpunt is hier de combinatie van behoud van de typische levensgemeenschappen van stuifzand met recreatief gebruik van het terrein. Heischraal grasland wordt gevonden in overgangen van droog naar vochtiger terrein en is het best ontwikkeld bij de Schoapewaskerdobbe. De meest bijzondere soort uit dit milieu is de rode lijstsoort⁴ valkruid. Andere rode lijstsoorten van schraallanden in het Drents-Friese Wold zijn wilde tijm, liggende vleugeltjesbloem en heidekartelblad. Natte heide beslaat aanzienlijke oppervlakten in het Doldersummerveld. Op veel plaatsen is deze heide rijk aan veenmossen en snavelbiezen. Ook komt op tal van plekken de klokjesgentiaan voor. Beenbreek wijst op terreindelen waar lokaal grondwater uittreedt. Door snavelbiezen gedomineerde pionierbegroeiingen staan voornamelijk op plagplekken en zijn dus sterk afhankelijk van menselijke ingrepen.

De vennen en laagten in het Drents-Friese Wold tonen een grote verscheidenheid, die samenhangt met het basengehalte van het water en het al of niet droogvallen. Planten van zwak gebufferde, tijdelijk droogvallende wateren komen vooral voor in het Aekingerbroek, waar na verwijdering van de bouwvoor trapsgewijs een reeks van laagten is blootgelegd. Hierin gedijen soorten als pilvaren en vlottende bies. Op open, droogvallende plekken kunnen pioniers als borstelbies, waterpostelein en landvorkjes (Ricciasoorten) verschijnen, maar hun duurzame aanwezigheid is afhankelijk van beheer (afplaggen, beweiding). In de Schoapewaskerdobbe is Drijvende waterweegbree aangetroffen.

---

⁴ Op de rode lijsten staan in Nederland bedreigde soorten en beschermingsmaatregelen om deze soorten weer in aantal te laten toenemen. Doordat overheden en terreinbeherende organisaties bij hun beleid en beheer rekening houden met de rode lijsten wordt gehoopt dat van de nu bedreigde organismen er over tien jaar een aantal niet meer bedreigd zullen zijn en dus van de rode lijst afgevoerd kunnen worden. De rode lijst heeft vooral een attentiewaarde en geen formele wettelijke status.

Van bijzondere betekenis is de Ganzenpoel net over de provinciegrens bij Warteren als voorbeeld van een zeer zwak gebufferd ven. Dit ven is sinds lang de enig overgebleven vindplaats van waterlobelia in Noord-Nederland vergezeld door haar vaste begeleider oeverkruid. De grens tussen de habitattypen Zure vennen en Hoogveenvennen is moeilijk te trekken. Het verschil wordt voornamelijk bepaald door het al dan niet droogvallen. Alleen in permanent watervoerende vennen is kleinschalige hoogveenontwikkeling mogelijk. Door maatregelen om verdroging tegen te gaan, worden de kansen voor een dergelijke ontwikkeling zeker verbeterd. In elk geval komen in en langs diverse vennen hoogveenplanten zoals kleine veenbes, lavendelhei, eenarig wollegras en bultvormende veenmossen voor.

Ook in zure vennen kunnen indicatoren van een zekere invloed van grondwater voorkomen, zoals veelstengelige waterbies in droogvallende zure vennen en draadzegge in het ven Gouden Ploeg. De meest bijzondere plant van dergelijke vennen is de zeldzame drijvende egelskop.

Behalve de genoemde typen van de Habitatrichtlijn komen in het Drents-Friese Wold nog meer waardevolle ecosystemen voor. Vermeldenswaard is vooral het Kraaihei-Dennenbos, dat hier grote oppervlakten inneemt, onder meer in Berkenheuvel. Plantengeografisch interessant is het voorkomen van driernervige zegge in dit bostype en ook in de heide. Deze soort heeft een beperkt, lintvormig areaal in West-Europese kuststreken; het Drents-Friese Wold is een van de weinige gebieden waar zij verder van de kust voorkomt. Op plaatsen met ondiep liggende keileem kan het naaldhout zich ontwikkelen in de richting van Wintereiken-Beukenbos.

Voor vier vogelsoorten behoort het Drents-Friese Wold tot de vijf belangrijkste broedgebieden in Nederland. Hiervan zijn zwarte specht en wespandief bewoners van uitgestrekte oudere bossen; beide hebben insectenbroed als hoofdvoedsel. Grauwe klauwier is kenmerkend voor oude, kleinschalige cultuurlandschappen, de boomleeuwrik voor stuifzand- en heidelandschappen met verspreide bomen.

De vennen vormen een belangrijk broedgebied voor dodaars, terwijl tapuit, paapje en roodborsttapuit het moeten hebben van heide, schraalland en stuifzand. Instandhouding van de landschappelijke variatie en de insectenrijkdom zijn essentieel voor de avifauna. Tegelijk dienen er in het belang van de bosvogels omvangrijke bosgebieden te blijven die de kans krijgen ongestoord oud te worden.

De bossen zijn het broedgebied voor veel roofvogels en uilen zoals wespandief, buizerd, havik, sperwer, boomvalk en ransuil. Ook spechten zijn talrijk. Vrijwel jaarlijks wordt een enkel paartje gevonden van de landelijk bedreigde draaihals. In de dennenbossen broeden, vooral na invasiejaren, tientallen exemplaren kruisbek.

Van de dieren die in de Habitatrichtlijn worden vermeld, heeft kamsalamander in deze omgeving een van zijn belangrijkste leefgebieden in Nederland. Zowel binnen als buiten het Natura 2000-gebied zijn geschikte biotopen aanwezig. De laatste jaren is veel aandacht besteed aan het vergroten van het aantal voortplantingsplaatsen en het met elkaar verbinden van verschillende terreinen, om het contact tussen de populaties van kamsalamander te verbeteren. De rijkdom aan dieren blijkt tevens uit het in toenemende aantallen voorkomen van boommarter.

3 . 1 . 3

W e e r r i b b e n

Het gebied Weerribben is een ten dele vergraven veengebied in de kop van Overijssel. Het komt sterk overeen met het grootschalig laagveengebied De Rottige Meenthe & Brandemeer. Het gezamenlijke gebied is een restant van het laagveengebied dat zich ooit van Zwolle tot ver in Fryslân uitstreckte. Het gebied Weerribben bestaat uit uitgeveende trekgraten, onvergraven legakkers van wisselende breedte, grotere percelen niet-vergraven veen, verlandend water, trilveen, rietlanden, graslanden, ruigteterreinen en moerasbossen. Alle successiestadia van open water tot en met moerasheide en veenbos zijn aanwezig. Mede door de betrekkelijk late verving weerspiegelen ze nog veel van de oorspronkelijke gebiedsopbouw. Het huidige landschap met een karakteristiek patroon van petgraten en legakkers is ontstaan door het afgraven van veen voor de turfwinning. Toen rond 1920 de turfwinning niet meer rendabel was, schakelde de lokale bevolking geleidelijk over op rietteelt. Door de bouw in 1919 van het Stroinkemaal bij Blokzijl werden de rietlanden minder nat, waardoor het verlandingsproces versnelde en het riet doorgroeid raakte met ruigtekruiden.

Dit gebied van 3.346 ha op 1,1 km van de gemeentegrens is door de minister van Landbouw, Natuur en Voedselbeheer (nu Economische Zaken, Landbouw en Innovatie) op 8 januari 2007 voorlopig aangewezen.

3 . 1 . 4

D e W i e d e n

Ook het gebied De Wieden is een uitgestrekt laagveenmoeras met meren en kanalen met daartussen natte graslanden, natte heiden, trilvenen, galigaanmoerassen, rietland en moerasbos. Een groot deel bestaat uit uitgeveende petgraten. Alle successiestadia van open water tot en met moerasheide en veenbos zijn aanwezig. Het gebied Wieden is beïnvloed door het oude rivierstelsel van de Overijsselse Vecht. Er komen ondiepe kleiafzettingen voor. Door verving, met bredere petgraten, zijn de grote meren ontstaan. Het Giethoornse- en Duingermeer zijn natuurlijke meren.

Dit gebied van 9.260 ha op 6,0 km van de gemeentegrens is door de minister van Landbouw, Natuur en Voedselbeheer (nu Economische Zaken, Landbouw en Innovatie) op 8 januari 2007 voorlopig aangewezen.

3.1.5

Havelte-Oost

Havelte-Oost is een heidegebied op de stuwwal Havelterberg. De Havelterberg bestaat voor een groot deel uit kalkrijke rode keileem, die verantwoordelijk is voor de floristische en vegetatiekundige verscheidenheid van het gebied. Deze keileem vormt een slecht doorlatende laag waardoor zelfs boven op de berg natte condities bestaan, waarin dopheidevegetaties voorkomen. Natte en droge heiden en heischrale graslanden in afwisseling met vennen en stuifzanden vormen de belangrijke bestanddelen van deze (half)natuurlijke variatie. In de vennen zijn verschillende stadia van verlanding aanwezig. Ook verschillen de vennen in voedselrijkdom. Rond de essen komen plaatselijk soortenrijke eikenberkenbossen voor. In de stuifzandgebieden die vrijwel volledig zijn bebost, zijn plaatselijk nog kleinschalige stuifzanden aanwezig met karakteristieke soortenarme buntgrasvegetaties.

Dit gebied van 1.782 ha is door de minister van Landbouw, Natuur en Voedselbeheer (nu de staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie) op 8 januari 2007 voorlopig aangewezen en ligt op 7,5 km van de gemeentegrens van Weststellingwerf.

3.1.6

Van Oordt's Mersken

Van Oordt's Mersken ligt in de benedenloop van de Boorne (of Koningsdiep) op de overgang van zandgronden naar laagveen en op de overgang van de laterale gradiënt van het beekdal. Het terrein kent een kleinschalige afwisseling van diverse typen grasland en moerassen. Het gebied is vooral van belang vanwege de aanwezige blauwgraslanden, daarnaast komen Dotterbloemhooilanden en Grote zeggenvetaties voor. Het laagste deel is een belangrijke ganzenpleisterplaats. Van enig belang als broedgebied voor soorten van kruidenrijke graslanden (paapje).

Van dit gebied van 864 ha op 10,1 km van de gemeentegrens is het ontwerp aanwijzingsbesluit door de minister van Landbouw, Natuur en Voedselbeheer op 10 september 2008 gepubliceerd.

3.1.7

Wijnjeterper Schar

Ook het Wijnjeterper Schar is een heidegebied in de middenloop van de laaglandbeek de Boorne. Het grootste deel van het gebied bestaat uit een reliëfrijk dekzandlandschap, waarin leem aan de oppervlakte komt. Langs de beek ligt een smal veengebied. In het zandgebied ligt een groot aantal laagten. In de laagten in het keileem hebben zich bekeerdgronden gevormd, waar het aan-

wezige blauwgrasland aan gebonden is. Karakteristiek in het gebied zijn daarnaast droge en natte heide, heischraal grasland en kleine zeggenmoerassen. Lokaal komt dotterbloemhooiland voor. De graslanden worden afgewisseld met vochtige bossen. Door het reliëf en de verschillende bodemsoorten zijn veel natuurlijke gradiënten tussen de vegetatietypen aanwezig.

Dit gebied van 175 ha op 2,7 km van de gemeentegrens is op 23 december 2009 door de minister van Landbouw, Natuur en Voedselbeheer definitief aangewezen als Natura 2000-gebied.

3 . 1 . 8

Deelen

Het gebied Deelen vormt één van de weinige overgebleven restanten van een omvangrijk complex van laagveenmoerassen en petgatenlandschappen, dat in de vroegere eeuwen noordwest Overijssel en het Lage Midden van Fryslân besloeg. Het is ook een laagveengebied in de vroegere benedenloop van de Boorne, dat bestaat uit een stelsel van petgaten, rietland, struweel en graslandvegetaties, waarvan plaatselijk schraallanden. De petgaten zijn betrekkelijk jong. In de Deelen is namelijk pas vanaf het begin van deze eeuw met vervenen begonnen. Het gebied heeft daardoor zijn huidige karakter en aanzien gekregen. Er wordt nog steeds veen gewonnen. In het kader van natuurontwikkeling worden ook petgaten gegraven. Als gevolg van deze activiteit ontstond een moerasgebied met een groot oppervlak aan ondiep open water. Daardoor zijn in de successiereeks van open water naar land verschillende stadia aanwezig. In de herfst en winter komen er duizenden eenden en ganzen, waaronder smienten, kolganzen, slobende en brandganzen naar Deelen. Zeldzame soorten als zwarte stern, purperreiger en bruine kiekendief leven in het gebied.

Dit gebied van 514 ha op 10,5 km van de gemeentegrens is op 23 december 2009 door de minister van Landbouw, Natuur en Voedselbeheer definitief aangewezen als Natura 2000-gebied. Het ontwerp-beheerplan Deelen is 22 maart 2011 vastgesteld door staatssecretaris Bleker van het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie. Het college van Gedeputeerde Staten van provincie Fryslân heeft 15 februari 2011 ingestemd met het ontwerpbeheerplan en het voor de particuliere gronden vastgesteld.

3 . 1 . 9

IJsselmeer

Het IJsselmeer in zijn huidige vorm is ontstaan door:

- afsluiting van de voormalige Zuiderzee door de aanleg van de Afsluitdijk, voltooid in 1932;
- de aanleg van de IJsselmeerpolders, voltooid in 1968;
- de aanleg van de Houtribdijk, voltooid in 1976.

Na de aanleg van de Afsluitdijk is het water binnen enkele maanden verzoet en sindsdien ontbreekt een brakke overgangszone naar de zee. De faunagemeenschappen zijn vervangen door een zoetwatergemeenschap met twee in de voedselketen cruciale sleutelsoorten; driehoeksmossel en spiering. Langs de Friese kust ligt voormalig intergetijdengebied waar sprake is van substantiële ondieptes met waterplanten en buitendijkse slikken en platen. Het grootste deel van het water wordt aangevoerd door de IJssel. Het mondingsgebied is meer dynamisch met geulen tot 9 m diep en grotendeels zandig sediment. Het doorzicht wordt voor een groot deel bepaald door algen en is in het algemeen relatief hoog. Het waterpeil is gefixeerd, maar door het grote oppervlak van het meer kan de wind echter een aanzienlijke scheefstand (orde grootte een meter) veroorzaken die tevens resulteert in een zekere peildynamiek. De buitendijkse kweldergebieden hebben zilte en brakke milieus. In de natte terreindelen treedt moerasvorming op in de vorm van biezenstroken. Op de overgang van water en land en op de laag liggende delen van de oude platen komt rietland voor. Bij verdere successie verruigt het rietland en vindt opslag van wilgen plaats. Vooral op de hogere delen ontwikkelen struwelen en bos. De graslanden zijn soortenrijk, vooral op kalkrijk vochtig substraat.

Dit gebied van 113.346 ha op 9,3 km van de gemeentegrens is op 23 december 2009 door de minister van Landbouw, Natuur en Voedselbeheer definitief aangewezen als Natura 2000-gebied.

3.1.10

Delleburen

Het sinds 24 maart 1976 beschermd natuurmonument 'Delleburen' van 110 ha ligt in de gemeente Ooststellingwerf. Het gaat om een met heide begroeid rivierduingebied, dat zich als een vrij hoge rug uit een moerasafzetting verheft langs de bovenloop van de Tsjonger. In laagten binnen het gebied komt veenmos met wollegras, veenbes, ronde en kleine zonnedauw, lavendelheide, beenbreek en klokjesgentiaan voor. Verder wordt het gebied gekenmerkt door heischrale graslanden met schapengras en borstelgras, zeggen en liggend walstro. In meanders groeien klein bronkruid, waterpostelein, blauwe zegge, tweerijige zegge en dwergvlas. In dit gebied leven wulp, tureluur, watersnip, slobeend, ransuil, velduil, ringslang en adder.

3.2

Ecologische Hoofdstructuur

De ecologische hoofdstructuur (EHS) is weergegeven op kaart 4. Tot de EHS wordt het aaneengesloten stelsel gerekend van:

- grotere bestaande bos- en natuurgebieden, inclusief de grote wateren die in handen zijn van de overheid of van grote natuur beherende organisaties (aangegeven als "water" en "overige natuur");

- bij grotere eenheden aansluitende (één-op-één begrensde) beheergebieden die veelal in eigendom zijn bij particulieren (aangeduid als “beheergebied”);
- gerealiseerde ecologische verbindingzones, inclusief robuuste natte verbindingen.

De gemeente Weststellingwerf kent belangrijke natuurwaarden door de aanwezigheid van grote natuurkernen, zoals De Rottige Meenthe, De Brandemeer en de rest van de beekdalen van de Lende en de Kuunder (of Tsjonger) en de naburige gebieden als Katlijker Schar & Tjongerdellen.

3.2.1

Water en overige natuur

Lendevallei

Het natuurgebied Lendevallei ligt op het kruispunt van de A32, de spoorlijn Zwolle-Leeuwarden en de beek. Het beekdal van de Lende kent een grote verscheidenheid aan natte graslanden, hooilanden, petgaten en broekbossen. De Lende is in de eerste helft van de twintigste eeuw gekanaliseerd en grote stukken van het beekdal zijn ontgonnen. Hierdoor werd het beekdalsysteem van de Lendevallei verstoord wat leidde tot verdroging. Om dit tegen te gaan, is een systeem van sloten en stuwen ontwikkeld. In het reservaat zijn nog steeds oude meanders van voor de kanalisatie terug te vinden. Sommigen zijn bewust weer open gegraven.

Door het verlanden van de petgaten en door het droger worden van het gebied nam de boomgroei sterk toe. Hierdoor zijn naast de nog open petgaten elzenbroekbossen ontstaan. In en rond het open water zijn onder meer grote boterbloem, Noordse zegge, waterviolier en kransvederkruid te vinden. De al aangegeven grote soortenrijkdom van aan watergebonden planten in de Lendevallei blijkt onder meer uit de zeldzamere aan oever en moeras gebonden soorten: waterkruiskruid (doelsoort), waterscheerling, wateraardbei (Rode lijst en doelsoort), slanke waterkers, moerasviooltje, moeraslathyrus, moeraszuring, zompvergeet-mij-nietje, ruwe bies, blauwe zegge, pluimzegge, snavelzegge, paddenus, grote en kleine egelskop en zwanenbloem (beschermde soort), moeraswederik en moerasstruisgras. Zeldzame soorten uit de watergangen zijn stomphoekig sterrenkroos en krabbenscheer (Rode lijst en doelsoort), stomp fonteinkruid (Rode lijst), tenger fonteinkruid, waterdrieblad (Rode lijst en beschermde soort), glanzig fonteinkruid en stijve waterranonkel.

Door het jaarlijkse schonen van de sloten moet de vegetatie zich elk jaar weer opnieuw ontwikkelen. Door toevallige milieuomstandigheden kan daardoor van jaar tot jaar een andere soort gaan overheersen. Krabbenscheer is afhankelijk van nutriënten- en kooldioxide rijk water. Dat komt voor in een kwelzone of in water waarin weinig materiaal wordt afgebroken onder voldoende beluchting. De plant is essentieel voor de beschermde libel groene glazenmaker. Gebiedsvreemd water verdraagt de plant net als tenger en stomp fonteinkruid niet.

Hiermee hangt het voorkomen van insecten als zilveren maan (dagvlinder), viervlek, Noordse winterjuffer, gevlekte glanslibel, groene glazenmaker, bruine korenbout, glassnijder en de vroege glazenmaker samen. Kleine ijsvogelvlinder en grote weerschijnvlinder zijn rode lijstsoorten die pas recent door medewerkers van It Fryske Gea rond de Lende zijn aangetroffen. Daarmee is het aantal soorten in het gehele onderzoeksgebied op dit moment 25. De voor ijsvogelvlinder noodzakelijke wilde kamperfoelie is overal in het onderzoeksgebied aanwezig in de ondergroei en randen van bossen en houtsingels. De voor de weerschijnvlinder noodzakelijke boswilg is echter niet geregistreerd. Boswilg is een algemeen voorkomende pioniersoort van sloot- en wegkanten en de ondergroei van eikenberkenbos.

Dit is het leefgebied van ringslang, rugstreeppad, heikikker en individuen uit het groene kikkercomplex waargenomen. Dit wordt zo genoemd, omdat poelkikker, meerkikker en hun bastaard middelste groene kikker moeilijk van elkaar zijn te onderscheiden. Van de genoemde soorten komen ringslang en heikikker voor op de Rode lijst. In het Lendedal leven ongeveer 90 reeën en vele vossen. Hermelijn en wezel zijn officieel in het gebied rond de Lende geregistreerd. Ze worden helaas ook onder de verkeersslachtoffers op de Rijksweg A32 gevonden.

Langs de middenloop van de Lende vindt in het kader van de 'gebiedsvisie Beekdal Linde' natuurontwikkeling plaats in de vorm van onder andere riet- en ruigtelanden, wilgenstruweel, verdere uitbreiding van een mozaïek van moerasbos en water. Ten zuiden van Wolvega worden stedelijke uitbreidingen op een integrale wijze landschappelijk ingepast en gecombineerd met natuurontwikkeling. Het Lendezijdal met de Wetering en Noordwoldervaart zou als een miniboven- en middenloop beschouwd kunnen worden.

Kuunderdal

In de polders zijn rietzomen met zwanenbloem, grote lisdodde en echte valerian te vinden. Kwelsoorten, van lokale kwel, zijn alleen vlak achter de kade van de Tsjonger te verwachten. Dit is over een uitgestrekt gebied een plasdras en natter boezemgebied waar de vegetatie zich natuurlijk kan ontwikkelen. Hier zijn in de toekomst meer en zeldzamere soorten te verwachten.

Egel, mol, drie marterachtigen en wasbeer zijn hier eerder geregistreerd. Een aantal algemenere muizensoorten komen hier waarschijnlijk wel voor, bijvoorbeeld bosmuis, veldmuis en aardmuis. Vos, ree, haas en egel hebben geen vaste verblijfplaatsen maar zijn vaker waargenomen langs de beek. Er komen in het gebied zeven rode lijstvogelsoorten als broedvogel voor: grutto, tureluur en watersnip (weidevogels), rietzanger, zomertaling, oeverwaluw en kerkuil. Ringslang en gladde slang komen langs de beek voor.

Rottige Meenthe & Brandemeer

Het gebied staat plaatselijk bekend als de veenpolders. Het deelgebied Brandemeer ligt in het beekdal van de Kuunder en de Rottige Meenthe meer in dat van de Lende. Ze zijn verbonden via de Jonkers- Helomavaart, voordat beide

beken samenvloeien. De Rottige Meenthe & Brandemeer zijn naast Natura 2000-gebied, tevens onderdeel van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). De Rottige Meenthe behoort tot de mooiste en waardevolste wetlands van Nederland en is van grote waarde voor natuur, landschap, cultuurhistorie en daarmee ook voor recreatie en toerisme. De Weerribben en de Wieden in de buurgemeente Steenwijkerland kennen vergelijkbare waarden en zijn aangewezen als Nationaal Park. Nationale parken hebben verschillende functies: natuurbehoud en -ontwikkeling met mogelijkheden voor natuurgerichte recreatie, voorlichting en educatie en wetenschappelijk onderzoek.

Buiten de kern van het gebied liggen veel graslandpercelen die van belang zijn voor weidevogels, en voorts diverse hooilanden met als bijzonderheid onder meer Noordse zegge, rietlanden met een typische laagveensoort als grote botterbloem en strooiselruigten, met moeraswolfsmelk als een van de kenmerkende soorten. Moerasbosjes met berken vormen fragmentaire voorkomens van een habitatype.

Jaarlijks broeden weer diverse paren roerdomp en er is een kolonie aalscholvers van honderden paren gevestigd in het plasdrasmoeras. Ook porseleinhoen is in recente jaren weer gehoord. Ooievaars zoeken voedsel in het gebied. In de winter wordt het gebied door ganzen, eenden en zwanen bezocht, onder meer door kleine zwaan, kolgans, grauwe gans en brandgans.

De Rottige Meenthe is leefgebied van otter, aalscholver, bruine kiekendief, roerdomp, purperreiger, wulp, ijsvogel, ringslang, maar ook van grote vuurvlieder. Verder leven er verschillende soorten ganzen en eenden en talrijke libellen als groene glazenmaker. Visarend is een pleisteraar in de nazomer en vroege herfst. Er zijn zonnedaauw en blaasjeskruid te vinden. De Brandemeer is vooral een weidevogelgebied waar grutto, Kievit, wulp en zwarte stern broeden.

De natuurgebieden binnen de EHS dienen van een natuurbestemming te worden voorzien.

3.2.2

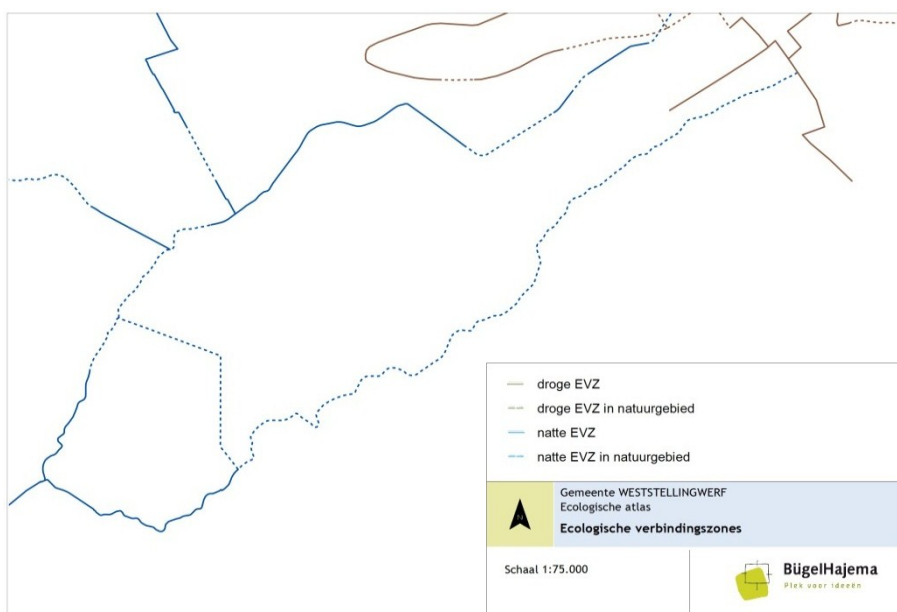
Ecologische verbindingzones

Het is gewenst dat de natte natuurgebieden (moerassen) Rottige Meenthe & Brandemeer worden gekoppeld door middel van wat robuuste natte verbinding heet. De gebieden kunnen om faunaknelpunten op te lossen, goed worden gekoppeld met de Weerribben, het Easterlân, de Lendevallei. Deze verbinding staat als een brede gearceerde band op kaart 4 in de kaartenatlas en loopt naar het noorden door langs het Tjeukemar. Omdat de zones lastig zijn te herkennen, zijn de zones voor de duidelijkheid ook in het kaartje op de volgende bladzijde weergegeven.

Langs de Lende is een natte ecologische verbindingzone (EVZ) geprojecteerd. Kunstwerken als stuwen en (keer)sluizen (de Sas) zouden de verbinding voor aan watergebonden organismen belemmeren. Aangezien de Lende grotendeels

bevaarbaar is, staat de waterweg ook voor bijvoorbeeld vissen open. Over grote lengten zijn de oevers voor niet zwemmende organismen en in standplaatsen voor planten toegankelijk. Hierin vormen alleen sommige bruggen en de eerder genoemde kunstwerken een plaatselijke belemmering.

De enige droge ecologische verbindingzone (EVZ) loopt noord-zuid vlak langs de grens tussen de beide Stellingwerven. Deze moet de uitwisseling van soorten bevorderen tussen het Drents-Friese Wold en de bossen bij Nijeberkoop en Tronde. Voor zover deze route al functioneel is volgt deze houtsingels en houtwallen langs Boijl en Rijsberkampen.

Ecologische verbindingzones binnen en nabij het plangebied

Het provinciaal beleid is erop gericht om de verbindingzones te realiseren bijvoorbeeld in het kader van onderhoudsprojecten. Het is niet altijd noodzakelijk om de betrokken gronden te voorzien van een op de bescherming van natuurwaarden gerichte bestemming. Het is evenwel niet de bedoeling dat de realisatie van de zones wordt gefrustreerd door ontwikkelingen ter plaatse van de zone toe te staan die de realisatie in de weg staan.

3.2.3

Beheergebieden

In aansluiting op de in paragraaf 3.2.1 beschreven grotere bos- en natuurgebieden liggen binnen de EHS gebieden die van belang zijn voor de instandhouding van de natuurwaarden van deze grotere natuurkernen. Het gaat dan om gebieden die niet primair worden gebruikt voor natuur (veelal zijn deze gebieden agrarisch in gebruik), maar waarvan de natuurwaarde zo groot is dat deze nader beschermd dient te worden. Het gaat dan om gebieden die van belang zijn voor weidevogels en/of ganzen, die botanisch van belang zijn of voor beide aspecten van belang zijn.

Binnen deze gebieden wordt ten behoeve van het beheer van de natuurwaarden subsidie verleend. De subsidie is gericht op de vergoeding van werkzaamheden die tot doel hebben om de natuur te beschermen of de vergoeding voor een vermindering van de opbrengst die het gevolg zijn van het natuurbeheer. Dit beleid wordt op basis van vrijwilligheid uitgevoerd.

Het provinciaal beleid is erop gericht om de natuurwaarden binnen deze gebieden te beschermen via een adequate bestemming.

3.3

Weidevogel- en ganzengebieden

Buiten de Ecologische Hoofdstructuur zijn er natuurwaarden waaronder kwetsbare dier- en plantensoorten. Specifiek zijn te noemen de gebieden die vooral voor weidevogels en voor ganzen van groot belang zijn.

De provincie heeft voor weidevogels en ganzen gebieden aangewezen in het westen van de gemeente Weststellingwerf (zie kaart 5). In deze gebieden is het bewaren van de openheid en de rust van belang. In grote delen van de weidevogel- en ganzenfoerageergebieden is de openheid en de rust reeds verstoord door bijvoorbeeld de aanwezigheid van bebouwing. Deze verstoorde gebieden zijn op de kaart weergegeven. Indien activiteiten ertoe leiden dat deze openheid en rust worden aangetast, dan dient compensatie plaats te vinden.

3.4

Natuurgebieden buiten de EHS

Voor de overige natuurgebieden gaat het om min of meer geïsoleerd liggende bosgebieden en om het deels samenhangende en uitgebreide stelsel van houtwallen, houtsingels en bosjes die samen het besloten deel van het landschap van de Zuidelijke Friese Wouden uitmaken. Voorbeelden hiervan zijn:

- Helomabos en Baardabos (tussen Wolvega en de A32);
- Lendepolder (woonwijk Wolvega);
- Westersche Veld met Spokeplas (ten zuiden van Noordwolde);
- Bossen tussen Rode Dorp en Zandhuizen, grenzend aan de Noordwoldermeenthe;
- Koningsbergen en de overige bossen rond Nijeholtpade;
- Beheergebieden zoals meenten in het dal van de Lende en de Tsjonger.

Deze gebieden zijn weergegeven op kaart 6.

Helomabos en Baardabos

Het Helomabos en het Baardabos bestaan uit Droog en Vochtig Berken-Zomereikenbos met overgangen naar het Droog Zomereiken-Beukenbos. Hierbij zijn delen van de percelen ingeplant met naaldhout zoals Europese lariks,

douglasspar en fijnspar. In de ondergroei komen voorjaarskruiden als gewone salomonszegel, maar ook grote muur, hengel, wilde kamperfoelie, adelaarsvaren en brede en smalle stekelvaren en geschubde mannetjesvaren voor. Geoorde wilg, Amerikaans krentenboompje, hazelaar en hulst zijn kenmerkende soorten voor de struiklaag. Naast floristische waarde hebben de bossen een belangrijke betekenis als biotoop voor (roof)vogels, zoogdieren en insecten.

De in het gebied aangetroffen grote teunisbloem (verwilderde cultuurplant), Deens lepelblad (strooizoutsoort uit de wegberm), straatliefdegras (bestaatsongekruid uit bebouwd gebied), bezemkruiskruid en glad vingergras (verstoringsoorten van spoorbermen) hebben echter geen floristische betekenis voor het gebied.

In de omgeving (Skijsleat) zijn ook vrij jong bospercelen van 30-40 jaar oud ontstaan door inplant met zomereik en gedeeltelijk ruwe berk. De ondergroei begint zich te ontwikkelen in de richting van een wat rijker eikenbos met kamperfoelie, framboos, gladde witbol en veel jonge hulst. Verder komt plaatselijk wilde lijsterbes, hazelaar en gewone vlier voor. Een dergelijk bos in een meer open gebied zal een grote aantrekkingskracht op vogels zoals mezen, lijsters en andere zangvogels en andere dieren hebben.

In dit bosperceel aan de noordoostkant van Wolvega, grenzend aan de Rijksweg A32 zit een dassenburcht. Deze wordt sommige jaren, maanden of weken door een groep dassen bewoond. De omvang van de dassengroep is niet bekend. De burcht wordt in ieder geval niet aaneensluitend gebruikt door dassen. Vast staat wel dat de groep of een aantal groepen in de populatie ook burchten heeft op één tot enkele kilometers afstand.

Lendepolder (woonwijk Wolvega)

De jonge bossen bestaan per perceel uit andere soorten. Het gaat bijvoorbeeld om vrij jonge aanplant van Canadapopulieren met een weelderige ondergroei van ruigtesoorten als grote brandnetel, hondsdrif, kleefkruid, rietgras en ruw beemdgras. In de winterperiode vallen de mostapijten van gewoon dikkopmos het meest op. Het zijn daarmee meer stikstofrijke ruigtezomen dan bos. Ook zijn er door grauwe wilg gedomineerde struwelen. Zij ontwikkelen zich vooral in rietlanden na stopzetten van het maaibeheer. De kruidlaag bevat een gevarieerd sortiment aan moerasplanten, waaronder bitterzoet, gele lis, hennegras, pluimzegge, moeraswalstro, moeraswederik, wolfspoot en watermunt. Andere soorten zijn moederkruid, zilverhaver, gespleten hennepnetel, kruipganzerik, kleine duizendknoop en de hybride bermzuring als zeldzamere soorten. Ook grote muur en gewone salomonszegel zijn hier te vinden. In het vochtiger deelgebied komen kruipend zenegroen, echt duizendguldenkruid (Rode lijst 1990), veenreukgras (Rode lijst 2000 en doelsoort) en hemelsleutel voor als de zeldzamere soorten van het grasland, weg- en slotbermen.

Westersche Veld

Er worden in het Westersche Veld alleen enkele licht beschermde soorten (zoals veldmuis, bosmuis) en zwaarder beschermde vogelsoorten (zoals gele kwikstaart) verwacht. Het gebied is van hoge waarde, met onder meer een fijn-

sparbos. Dit kan een broedplaats vormen voor vogels als zwarte mees, ransuil en sperwer. Het voorkomen van acht streng beschermde zoogdieren vindt ook zijn reden in de omliggende bosgebieden. Het is aannemelijk dat soorten als boommarter, das, eekhoorn en verschillende soorten vleermuizen hier voorkomen.

Overige gebieden

Verder worden door de provincie weidegebieden bij Langelille en Scherpenzeel (waarschijnlijk vanwege waardevolle plantengemeenschappen), bosgebieden als de Blesdijkerheide (of Friesche veld) en talrijke kleinere bosjes en landschapselementen als houtwallen en houtsingels benoemd als waarde.

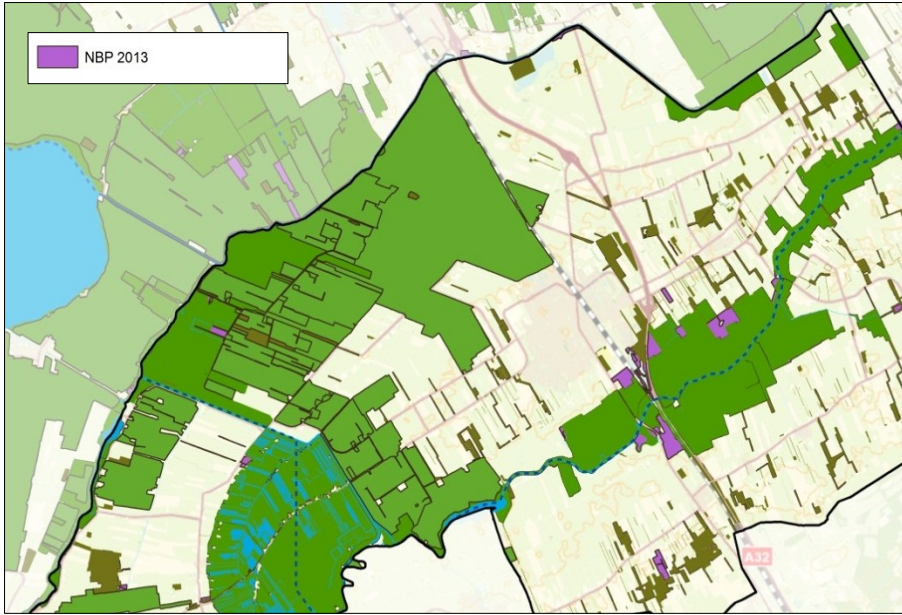
Het provinciaal beleid is erop gericht om in deze gebieden de natuurwaarden te beschermen via een adequate bestemming.

3.5

Natuurbeheerplan

Provincie Fryslân voert het natuurbeleid uit zoals dat geldt voor de EHS, de weidevogel- en ganzenfoerageergebieden en de overige natuur. Daarvoor wordt jaarlijks een Natuurbeheerplan opgesteld (het actuele plan heet Natuurbeheerplan 2013), waarin de doelstellingen voor de verschillende gebieden ten aanzien van het beheer zijn vastgelegd. Tevens is hierin het subsidiebeleid uitgewerkt, waarop bijvoorbeeld particulieren een beroep kunnen doen wanneer zij gronden binnen het begrensde gebied in eigendom hebben en het natuurbeheer voor deze gronden (vrijwillig) willen uitvoeren. Het Natuurbeheerplan bevat dus feitelijk geen natuurbeleid, maar voert het bestaande beleid uit en schept daarvoor het financiële kader. Als gevolg daarvan kan een zeker verschil ontstaan tussen de beleidsmatig begrensde natuurgebieden en de gebieden waarop het Natuurbeheerplan betrekking heeft. In de praktijk wordt nog wel eens grond geruild, omdat dat bijvoorbeeld bij de uitvoering beter uitkomt.

Op het hierna weergegeven kaartfragment zijn de gebieden zonder status in paars weergegeven. Deze worden in het kader van het Natuurbeheerplan wel van belang geacht.

Gevoeligheid voor stikstof

Het nieuwe bestemmingsplan biedt wellicht mogelijkheden voor de ontwikkeling van veehouderijbedrijven, verkeer, energieopwekking en mogelijk nog andere activiteiten die leiden tot een emissie van stikstofverbindingen (bestaande uit stikstofoxiden en/of ammoniak). Deze stikstofverbindingen kunnen van invloed zijn op natuurgebieden die voor verzuring gevoelig zijn. Omdat de kwaliteit van deze natuurgebieden onder meer samenhangt met de depositie van deze stikstofverbindingen is in deze ecologische atlas aandacht besteed aan dit aspect.

Van de habitattypen, waarvoor de Natura 2000-gebieden zijn aangewezen, is bepaald hoeveel stikstof de meest gevoelige planten daarin kunnen verdragen. Dat wordt de 'kritische depositiewaarde' (KDW) genoemd. Binnen het huidige toetsingskader wordt de meest kritische depositiewaarde in een Natura 2000-gebied toegerekend aan het hele gebied. Het gevolg daarvan is dat waar meestal de KDW van het dichtstbijzijnde gebied beperkend is (in de gemeente Weststellingwerf is dat Rottige Meenthe & Brandemeer met een KDW van 1.100 mol N/ha.j) een naburig gebied met een lagere KDW toch bepalender kan zijn. Het aangrenzende gebied Drents-Friese Wold & Leggelderveld met 410 mol N/ha.j valt in dat verband het meest op.

NATURA 2000-GEBIEDEN

Tabel A. Kritische depositiewaarde (in mol/ha.j) van telkens het meest gevoelige habitatype per Natura 2000-gebied en de afstand van dat gebied tot de plangrens/gemeentegrens van Weststellingwerf

Natura 2000-gebieden	Km van de plangrens	Nummer habitatype	Beschrijving habitatype	KDW
Rottige Meenthe & Brandemeer	0	H6410	Blauwgrasland	1100
Drents-Friese Wold & Leggelderveld	0	H3101	Zwak gebufferde vennen	410
Weerribben	1,1	H7210	Galigaanmoeras	1100
Wieden	6	H7210	Galigaanmoeras	1100
Havelte-Oost	7,5	H7110	Actief hoogveen	400
IJsselmeer	9,3	H7140A	Overgangs- en trilvenen	1200
Van Oordt's Mersken	10,1	H6230	Heischrale graslanden	830
Deelen	10,5	-	Geen	-
Wijnjeterper Schar	12,7	H6230	Heischrale graslanden	830

Op kaart 7 in de kaartbijlage zijn de gebieden en hun KDW uit deze tabel A weergegeven.

Op basis van de Wet ammoniak en veehouderij (Wav) heeft provincie Fryslân een kaart vastgesteld, waarop de natuurgebieden staan aangegeven die deel uitmaken van de EHS en die gevoelig zijn voor ammoniak. Veehouderijen binnen een zone van 250 m rond deze gebieden kunnen te maken hebben met be-

WAV-GEBIEDEN

perkingen bij nieuwbouw of uitbreiding. De betreffende gebieden en de bijbehorende zone van 250 m zijn tevens op kaart 7 weergegeven.

B e s c h e r m d e s o o r t e n

5

5.1

Flora- en faunawet

Naast de gebiedsbescherming waarbij gebieden vaak voor specifieke soorten (instandhoudingsdoelen of doelsoorten) zijn aangewezen, zijn alle van nature in Nederland voorkomende soorten beschermd via de Flora- en faunawet. Voor de huidige Flora- en faunawet zijn de beschermde soorten ingedeeld in drie door de wet genoemde tabellen I, II en III⁵. Alleen de vogels vallen daar buiten. Die zijn in het broedseizoen altijd en overal volledig beschermd en daarbuiten alleen als ze een vaste nestplaats blijven gebruiken. Dat betreft maar een paar soorten: steenuil, roek, gierzwaluw, huismus, ooievaar, kerkuil, slechtvalk, boomvalk, buizerd en ransuil.

De soorten uit de tabel I gelden als licht beschermd. Dat komt, omdat voor deze tabel een algemene ontheffing geldt voor het overtreden van verbodsbepalingen uit de wet bij ruimtelijke ingrepen. Die soorten zijn bij een bestemmingsplanprocedure daarom minder van belang, al blijft de wet een algehele voorzorg in de vorm van het zorgvuldig omgaan met soorten voorschrijven. Licht beschermde soorten komen daarom in deze atlas alleen ter illustratie aan bod.

Voor gemiddeld beschermde soorten uit tabel II geldt dat verbodsbepalingen bij ruimtelijke ontwikkelingen niet belemmerend zijn wanneer volgens een door de staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie of een van zijn ambtsvoorgangers goedgekeurde gedragscode wordt gewerkt. Daarvan zijn er meer dan 30 voor onder meer de bouw- en ontwikkelsector, groenbeheer en de waterschappen. Anders kan door de staatssecretaris ook een ontheffing worden verleend bij ruimtelijke ontwikkeling en inrichting, onder vergelijkbare voorwaarden en ingrepen als de gedragscodes voorschrijven.

Wat overblijft, zijn de streng beschermde soorten uit tabel III. Volgens de wet moet hiervoor een ontheffing worden aangevraagd, maar ruimtelijke ontwikkeling en inrichting is geen criterium op basis waarvan de staatssecretaris die kan verlenen. Daarom zal met verzachtende maatregelen en planning moeten worden voorkomen dat een verbodsbepaling, zoals voor doden, beschadigen of

---

⁵ Zie voor de betekenis van deze indeling de bijlage 1 achterin dit rapport.

verstoren, wordt overtreden. Met de aandacht vragende soorten uit tabel II zijn daarom de soorten uit tabel III van belang voor de ontwikkelingsmogelijkheden van het buitengebied.

Van alle soorten uit de tabellen II en III die de laatste vijf jaren zijn waargenomen binnen het grondgebied van de gemeente Weststellingwerf, is de navolgende tabel B gemaakt. Dat betreft dus de actuele en recente situatie van de tabel II en tabel III-soorten. Het betreft in totaal 62 verschillende soorten: 5 soorten amfibieën, 2 dagvlindersoorten, 1 keversoort, 3 soorten libellen, 15 soorten vaatplanten, 3 soorten vissen, 15 vogelsoorten, 1 soort slak, 8 soorten zoogdieren en 9 soorten vleermuizen. Bij deze laatste zoogdiergroep valt op dat de tweekleurige vleermuis niet wordt genoemd. Aangezien de laatvlieger en rosse vleermuis wel zijn waargenomen is de kans groot dat deze soort hiermee is verward.

Tabel B. Streng en gemiddeld beschermde soorten die recent zijn aangetroffen in Weststellingwerf

Soort	Bescherming
Amfibieën	
Alpenwatersalamander	tabel II
Boomkikker	tabel III
Heikikker	tabel III
Kamsalamander	tabel III
Poelkikker	tabel III
Rugstreepad	tabel III
Insecten - Dagvlinders	
Grote vuurvlinder	tabel III
Heideblauwtje	tabel III
Insecten - Kevers	
Gestreepte waterroofkever	tabel III
Insecten - Libellen	
Gevlekte witsnuitlibel	tabel III
Groene glazenmaker	tabel III
Noordse winterjuffer	tabel III
Reptielen	
Levendbarende hagedis	tabel II
Adder	tabel III
Hazelworm	tabel III
Ringslang	tabel III
Vaatplanten	
Beenbreek	tabel II
Brede orchis	tabel II
Gevlekte orchis	tabel II
Kleine zonnedauw	tabel II

Soort	Bescherming
Klokjesgentiaan	tabel II
Rietorchis	tabel II
Ronde zonnedauw	tabel II
Spaanse ruiter	tabel II
Steenbreekvaren	tabel II
Tongvaren	tabel II
Valkruid	tabel II
Veldsalie	tabel II
Waterdrieblad	tabel II
Wilde gagel	tabel II
Wilde marjolein	tabel II
Vissen	
Kleine modderkruiper	tabel II
Bittervoorn	tabel III
Grote modderkruiper	tabel III
Vogels	
Boomvalk	tabel III
Buizerd	tabel III
Gierzwaluw	tabel III
Grote Gele Kwikstaart	tabel III
Havik	tabel III
Huismus	tabel III
Kerkuil	tabel III
Ooievaar	tabel III
Ransuil	tabel III
Roek	tabel III
Slechtvalk	tabel III
Sperwer	tabel III
Steenuil	tabel III
Wespendief	tabel III
Zwarte Wouw	tabel III
Weekdieren	
Platte schijfhoren	tabel III
Zoogdieren	
Damhart	tabel II
Eekhoorn	tabel II
Steenmarter	tabel II
Wild zwijn	tabel II
Boommarter	tabel III
Das	tabel III
Otter	tabel III
Waterspitsmuis	tabel III

Soort	Bescherming
Zoogdieren - Vleermuizen	
Baardvleermuis	tabel III
Franjestaart	tabel III
Gewone dwergvleermuis	tabel III
Gewone grootoorvleermuis	tabel III
Laatvlieger	tabel III
Meervleermuis	tabel III
Rosse vleermuis	tabel III
Ruige dwergvleermuis	tabel III
Watervleermuis	tabel III

De meeste van de in bovenstaande tabel genoemde soorten zijn in de voorgaande gebiedsbeschrijvingen al genoemd. Een aantal van deze 66 soorten is 'in kaart te brengen' op het gemeentelijk grondgebied (zie kaart 8). Dat is niet gebeurd op basis van concrete vondsten van die soort, maar op basis van de terreinkenmerken die het waarschijnlijk maken dat de soort er voorkomt of binnen de bestemmingsplanperiode voor zou kunnen gaan komen. Dat kan van belang zijn voor de bestemming die aan dat plandeelgebied kunnen worden toegekend, net als dat de beschermde natuurgebieden ruimtelijke consequenties hebben.

5.2

A m f i b i e ë n

De zeldzamere en dus beschermde amfibieën stellen specifieke eisen aan het voorkomen van onderdelen van hun leefgebied. Daarbij mag de afstand tussen die onderdelen of landschapselementen niet meer dan 300 tot 600 meter zijn. Van de amfibieën is heikikker gebonden aan het gecombineerd voorkomen van heide of heischrale vegetaties met poelen of (afgesneden) beekmeanders of watergangen met een goede waterkwaliteit. Daarbij moeten dan ook nog struikenvegetaties beschikbaar zijn. De soort verspreid zich echter niet snel en zeker niet door andersoortige gebieden.

Kamsalamander verplaatst zich jaarlijks tussen voortplantingspoelen met een goede waterkwaliteit, extensief gebruikte, vochtige schrale gebieden en opgaande of struikenbeplantingen. Daarbij worden afstanden van iets meer dan een kilometer niet geschuwd.

Poelkikker zoekt het in de combinatie van afgesloten schoon water en houtige ruigte of opgaande beplanting zoals een houtwal. Wanneer een keten van poelen om de 600 meter is te volgen, kan de soort zicht verspreiden.

Ringslang is bij uitstek een beekdalsoort van natte graslanden aan het water, die echter ook moerasgebieden aan de beek benut. Een individu kan daarbinnen grote afstanden afleggen.

5.3

Libellen

Het voorkomen van gevlekte witsnuitlibel zal beperkt blijven tot de open watergebieden van de Tsjonger en de Lende, waaronder het gebied Rottige Meenthe. De soort is alleen van de oostrand van de Rottige Meenthe bekend.

Groene glazenmaker is, zoals eerder vermeld, voor zijn levenscyclus afhankelijk van de waterplant krabbenscheer die alleen onder de combinatie van een bepaalde kwaliteit kwelwater en verterend plantenmateriaal voorkomt. Dat is in de gemeente Weststellingwerf beperkt tot de Rottige Meenthe en de Lendevallei.

Noordse winterjuffer is ook te vinden in de Rottige Meenthe en de Lendevallei, met kennelijk een voorkeur voor de laatste locatie.

5.4

Vleermuizen

Gewone dwergvleermuis en laatvlieger zijn vooral ook soorten van de bebouwde kom. Het zijn gebouwenbewoners waarvan elk dorp of nederzetting in de gemeente wel een kolonie zal huisvesten. Daarnaast kan een kleine groep of een solitair mannetje ook heel goed een verblijfplaats kiezen in een woning in het buitengebied. Beide soorten foerageren in het gehele buitengebied.

Ook meervleermuis is een gebouwenbewoner, maar van deze soort zijn geen verblijfplaatsen in zuidoost Fryslân bekend. Het dal van de Tsjonger met het Brandemeer is echter zeker bereikbaar als foerageergebied voor de kolonies uit Tsjerkgaast, Lemmer, Sloten, Balk of Tjalleberd. Daarnaast is de soort ook vastgesteld rond de Lende en in De Rottige Meenthe.

De soort ruige dwergvleermuis bestaat tijdens de zomer in Nederland uitsluitend uit mannetjes die alleen of met een kleine groep in boomholtes of bouwwerken verblijven. Het is een typische insectenjager van het buitengebied, die net zo lief, rond bebouwing in kleinschalig landschap als in een moerasgebied foerageert.

Van watervleermuis zijn ook geen koloniebomen bekend op het gemeentelijk grondgebied, maar de soort wordt overal boven watergangen en kleine waterplassen in de gemeente aangetroffen.

5.5

Overige

Bittervoorn is voor zijn voortplanting afhankelijk van grote zoetwatermosselen die worden gebruikt als broedkamer. Daarom wordt de soort alleen aangetroffen in schoon water. Hiervoor voldoen delen van beide beeksystemen en de kern van de Rottige Meenthe.

Er is een flink bosgebied met oudere bomen en voldoende rust nodig om boom-
marter een territorium te bieden. Dat komt vooral voor op de ruggen tussen de
beekdalen en nabij de boscomplexen in aangrenzende gemeenten.

Das kan met kleine bospartijen of zelfs opgaande beplantingen toe om een
burcht, bijburcht of vluchtpijp aan te leggen. Hij heeft daar in de omgeving
echter grasland of akkers nodig met voedselgewassen. Die combinatie komt in
het oostelijk gebied van de gemeente ruimschoots voor.

Otter is geïntroduceerd in De Wieden en Weerribben. De soort zwemt uit
en wordt onder meer in de Rottige Meenthe en de Lendevallei aangetroffen.

B i j l a g e

Betekenis beschermingsregimes Flora- en faunawet

Op 23 februari 2005 is de AMvB 2004 betreffende artikel 75 van de Flora- en faunawet in werking getreden. Deze AMvB deelt de in Nederland beschermde soorten in drie beschermingsregimes in. In de 'Lijst van alle soorten beschermd onder de Flora- en faunawet' worden de soorten ingedeeld in drie tabellen. Het gaat hierbij om algemene soorten (soorten uit tabel 1), overige soorten (soorten uit tabel 2) en strikt beschermde soorten (soorten uit tabel 3). Om verwarring te voorkomen, wordt in dit rapport respectievelijk de benaming licht, middelzwaar en streng beschermd gehanteerd.

Tabel 1

Licht beschermde soorten (algemene soorten) zijn in Nederland zo algemeen voorkomend dat wordt aangenomen dat ruimtelijke ontwikkelingen de gunstige staat van instandhouding van deze soorten niet negatief beïnvloeden. Voor deze soorten geldt een vrijstelling voor de artikelen 8 tot en met 12 van de Flora- en faunawet. Aan deze vrijstelling zijn geen aanvullende eisen gesteld. De verboden, bedoeld in artikel 9 tot en met 11 van de wet, gelden in het geheel niet ten aanzien van mol, bosmuis en veldmuis. Daarnaast gelden ze niet ten aanzien van huisspitsmuis voor zover dit dier zich in of op gebouwen of daarbij behorende erven of roerende zaken bevindt.

Tabel 2

Voor middelzwaar beschermde soorten (overige soorten) en vogels geldt een vrijstelling in het kader van de Flora- en faunawet, mits wordt gewerkt volgens een door het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw & Innovatie goedgekeurde gedragscode (zie hierna). Deze gedragscode moet door de sector of de ondernemer zelf worden opgesteld en ingediend voor goedkeuring. Zolang geen gedragscode is opgesteld, moet voor verstoring van de soorten ontheffing worden aangevraagd. Toetsingscriteria voor het verlenen van een ontheffing bij middelzwaar beschermde soorten zijn:

- De activiteit mag er niet voor zorgen dat afbreuk wordt gedaan aan de gunstige staat van instandhouding van de soort.
- De activiteit moet een redelijk doel dienen.

Tabel 3

Ontheffing voor streng beschermde soorten en vogels wordt alleen verleend onder strikte voorwaarden. De algemene beleidslijn hierbij is dat de ingrepen zodanig worden gemitigeerd dat er geen effecten zijn te verwachten op het goede voortbestaan van de soort op de locatie van de ingreep. Toetsingscriteria voor het verlenen van een ontheffing zijn:

- Er mag geen andere bevredigende oplossing voor de geplande activiteit zijn.
- De activiteit mag er niet voor zorgen dat afbreuk wordt gedaan aan de gunstige staat van instandhouding van de soort.
- Er moet een in of bij de wet genoemd belang zijn.

- Er wordt zorgvuldig gehandeld.
- Er vindt geen benutting of economisch gewin plaats.

Colofon

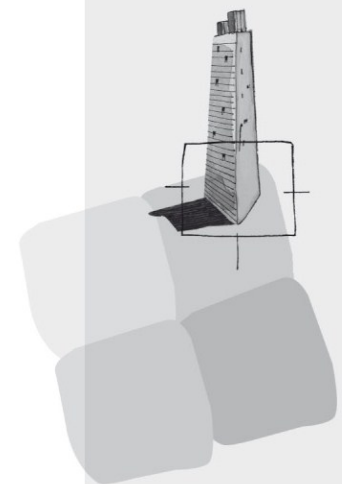
Opdrachtgever
Gemeente Weststellingwerf

Contactpersoon
S. van Hemmen

Rapport
drs. R.G. Meijer
ing. D. Venema
ir. N. van den Berg

Projectleiding
ir. D. Terpstra

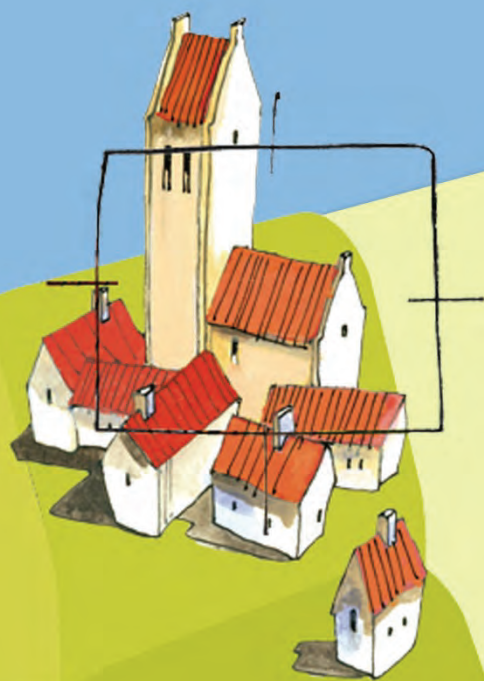
Projectnummer
267.00.00.06.05.07

BügelHajema Adviseurs bv
Bureau voor Ruimtelijke
Ordening en Milieu BNSP
Balthasar Bekkerwei 76
8914 BE Leeuwarden
T 058 215 25 15
F 058 215 91 98
E leeuwarden@bugelhajema.nl
W www.bugelhajema.nl

Vestigingen te Assen,
Leeuwarden en Amersfoort

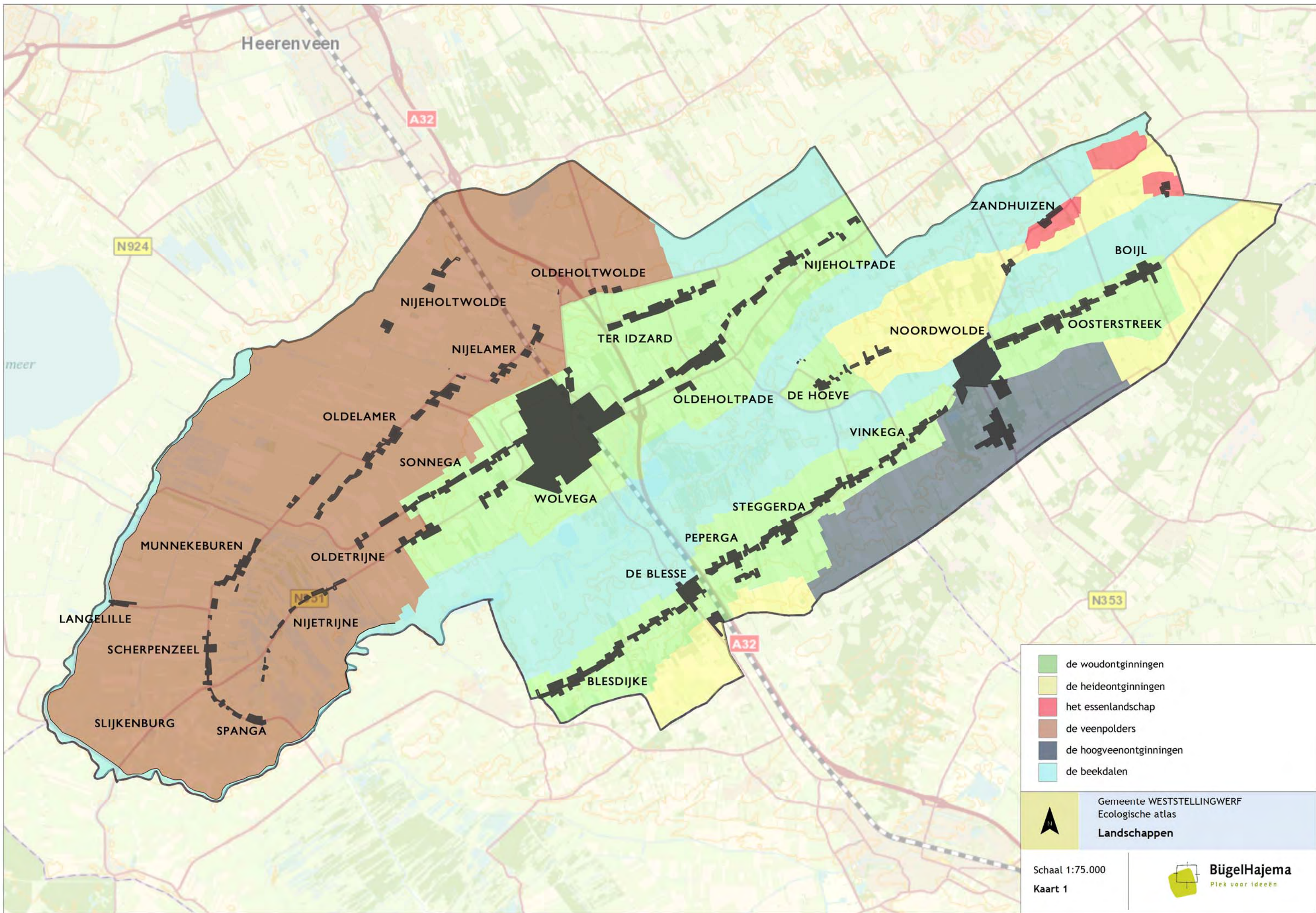
Ecologische Atlas Weststellingwerf
Kaartenbijlage

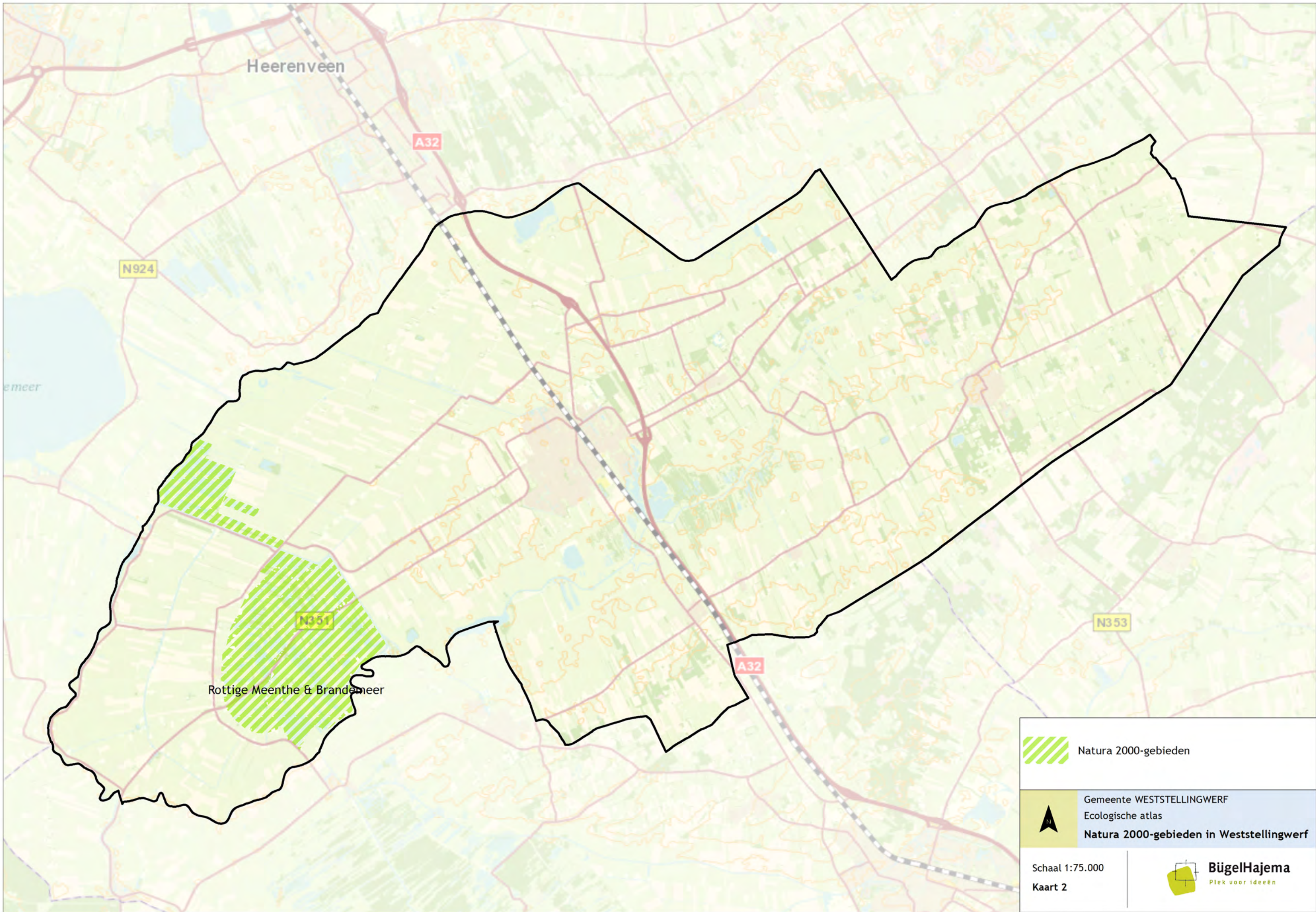
BügelHajema
Plek voor ideeën

Ecologische Atlas Weststellingwerf
Kaartenbijlage

28 januari 2013
Projectnummer 267.00.00.06.05.07

Heerenveen

A32

N924

emeer

N351

Rottige Meenthe & Brandemeer

A32

N353

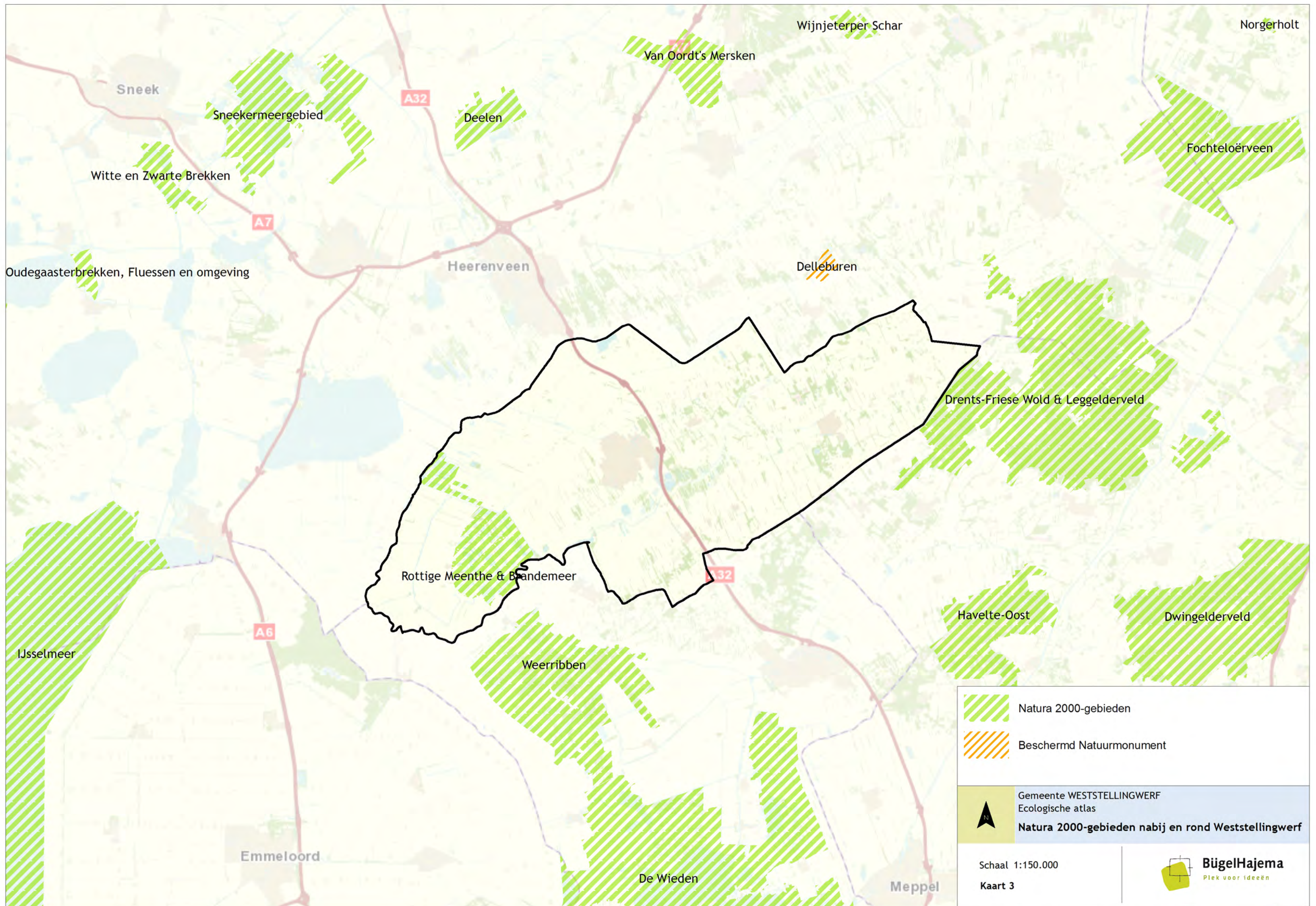
Natura 2000-gebieden

Gemeente WESTSTELLINGWERF
Ecologische atlas
Natura 2000-gebieden in Weststellingwerf

Schaal 1:75.000
Kaart 2

 Natura 2000-gebieden

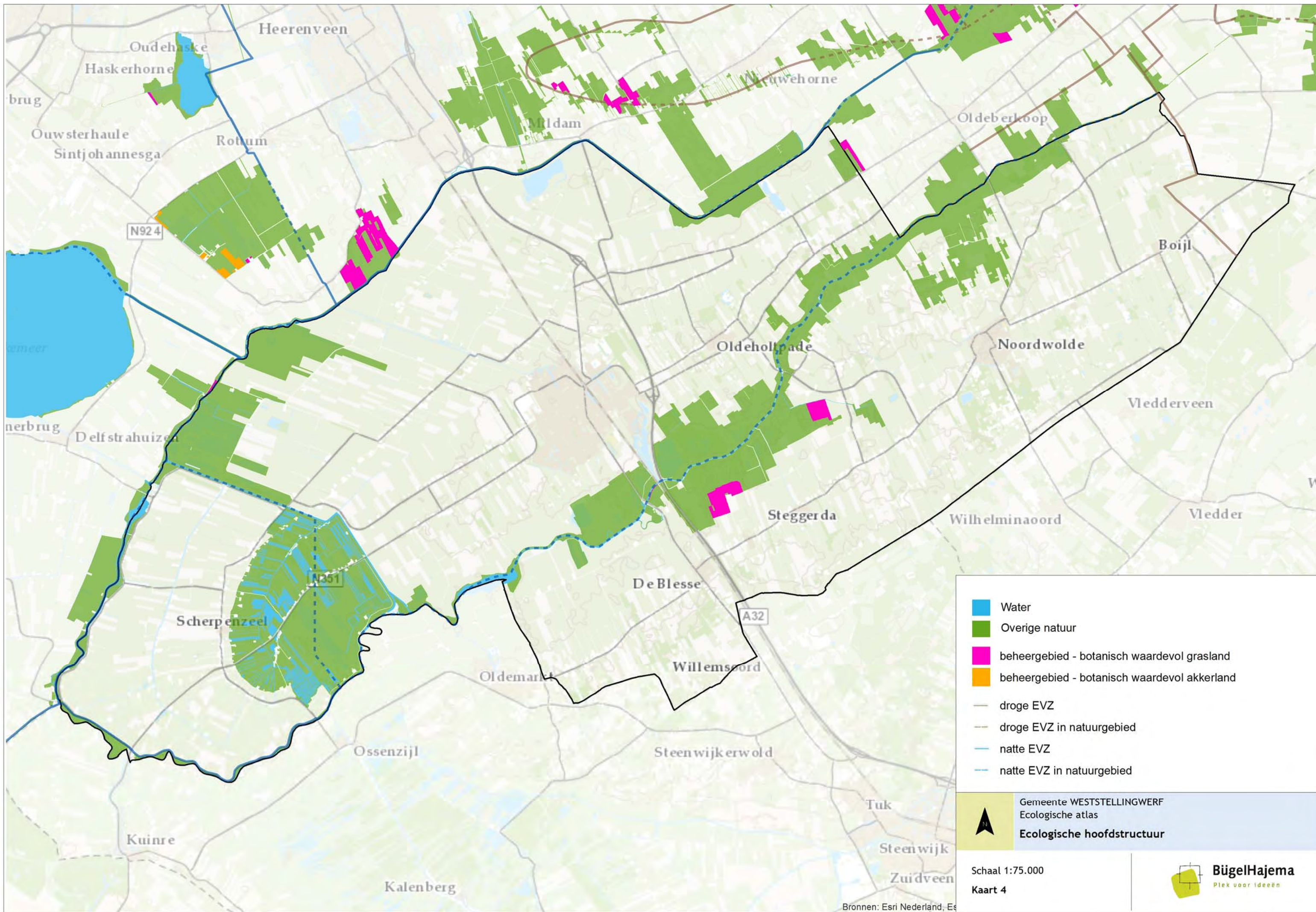
 Beschermd Natuurmonument

 Gemeente WESTSTELLINGWERF
Ecologische atlas

Natura 2000-gebieden nabij en rond Weststellingwerf

Schaal 1:150.000
Kaart 3

 BügelHajema
Plek voor ideeën

■ Water
■ Overige natuur
■ beheergebied - botanisch waardevol grasland
■ beheergebied - botanisch waardevol akkerland
 droge EVZ
 droge EVZ in natuurgebied
 natte EVZ
 natte EVZ in natuurgebied

▲ Gemeente WESTSTELLINGWERF
 Ecologische atlas
Ecologische hoofdstructuur

Schaal 1:75.000
Kaart 4

BügelHajema
 Plek voor ideeën

Bronnen: Esri Nederland, Esri

Heerenveen

A32

N351

meer

N351

A32

N353

- ganzenfoeragegebied
- weidevogelgebied
- openheid en rust niet aanwezig

Gemeente WESTSTELLINGWERF
Ecologische atlas

Ganzenfoeragegebied en weidevogelgebied

Schaal 1:75.000
Kaart 5

 BügelHajema
Plek voor ideeën

Heerenveen

A32

N924

meer

N351

A32

N353

 Natuur buiten EHS

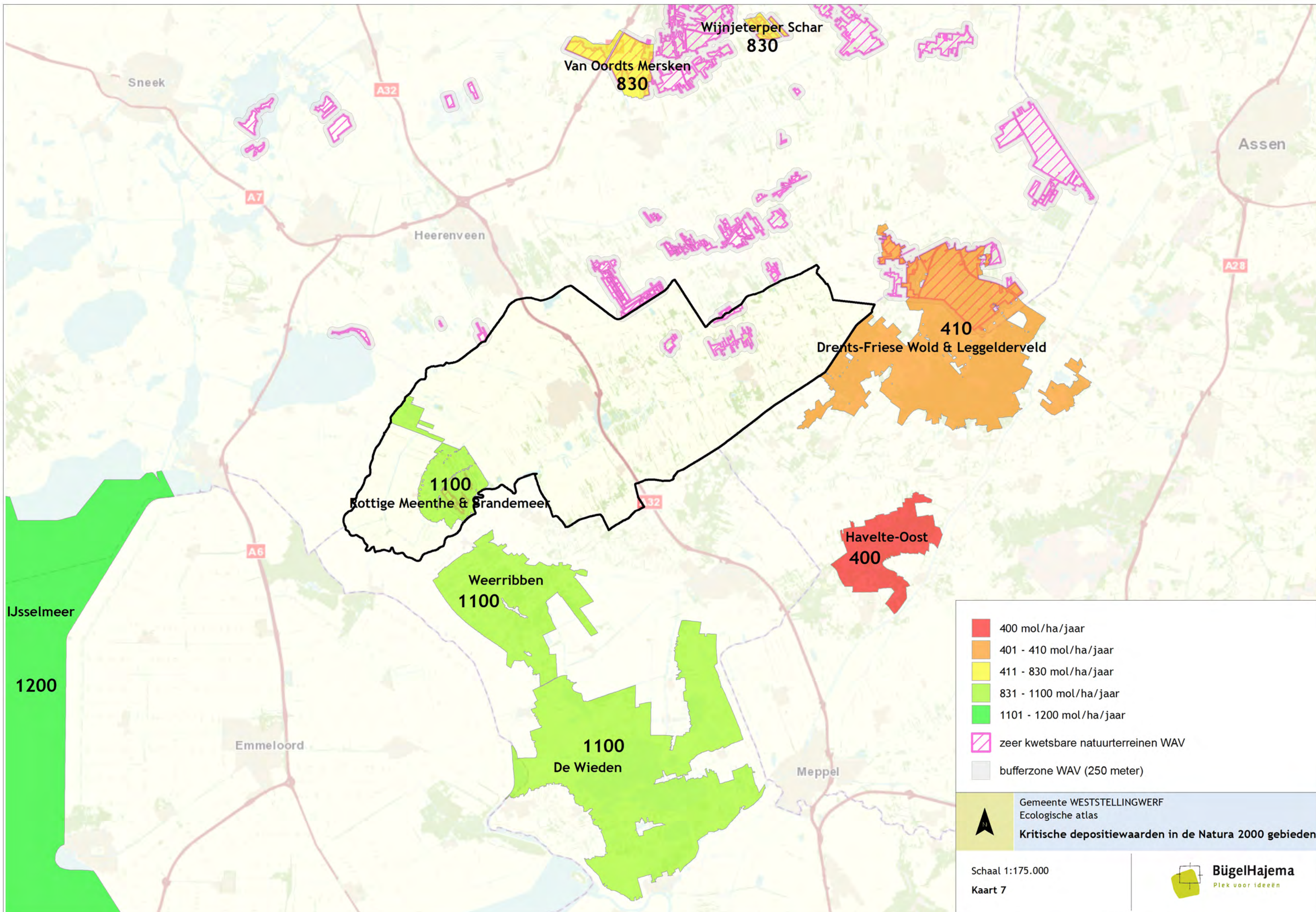
Gemeente WESTSTELLINGWERF
Ecologische atlas

Natuurgebieden buiten de EHS

Schaal 1:75.000

Kaart 6

 BügelHajema
Plek voor ideeën

	400 mol/ha/jaar
	401 - 410 mol/ha/jaar
	411 - 830 mol/ha/jaar
	831 - 1100 mol/ha/jaar
	1101 - 1200 mol/ha/jaar
	zeer kwetsbare natuurterreinen WAV
	bufferzone WAV (250 meter)

Gemeente WESTSTELLINGWERF
 Ecologische atlas
Kritische depositiewaarden in de Natura 2000 gebieden

Schaal 1:175.000
 Kaart 7

BügelHajema
 Plek voor ideeën

Heerenveen

A32

N924

meer

N35

A32

	Heikikker		Gewone dwergvleermuis
	Kamsalamander		Laatvlieger
	Poelkikker		Meervleermuis
	Ringslang		Ruige dwergvleermuis
	Gevlekte witsnuitlibel		Watervleermuis
	Groene glazenmaker		Bittervoorn
	Noordse winterjuffer		Boommarter
			Das
			Otter

Gemeente WESTSTELLINGWERF
Ecologische atlas
Beschermde soorten

Schaal 1:75.000
Kaart 8

